

Ранко Павловић

ПРОФЕСОР И КНЕЗ

За три сата, колико су сами провели у прохладној крчми, нису размијенили више од десетак реченица. Додуше, он је причао, и она је причала, али више свако за себе, мало су питања и одговора упућивали једно другом.

Смирено, као да саопштава који је дан у седмици и који датум у мјесецу, јадао се како је снијег у крупним пахуљицама сипао као из подеране вреће, брисачи су били немоћни. Друм се често губио, а аутомобил посртао пред сметовима, па му је преостало само да нагађа да ли ће у скривени канал с лијеве или десне стране пута који вјероватно ни љети није довољно широк да се два возила мимоиђу без страха да ће се очешати једно о друго. Када је угледао крчму на чистини, без размишљања је нагло окренуо волан удесно и усмјерио возило у оном правцу за који је претпостављао да је прилаз. Није морао да кочи, аутомобил се зауставио насред дворишта. Чуди га да је крчма отворена на чистини удаљеној најмање пет километара од села на оној страни с које је стигао, не запазивши крај пута ниједну кућу, а не зна колико је до најближег насеља према граду.

И у том правцу до најближег села, њеног, има око четири километра, рекла је, примичући електричну гријалицу прекрштеним ногама.

Глас му је постао живљи када је споменуо старца Гостимира. Њему су овце биле прече од госта кога је, могло би се рећи, међава једноставно нанијела у његово двориште горе у Горњим Солилима, као што нанесе одломљену грану. Размјештао је вилама навиљке сијена по тору и свакој овци понаособ тепао: ова ће најкасније за десет дана ојагњити бекана с биљегом на челу, о, како ће га, када израсте у овна, овце чежњивим погледима мјерити; она тамо по Малом Божићу донијеће на свијет свилоруну овчицу, а она на крају тора, што се не отима за

сијено него господски чека своју *џибир*у, она ће се облизнути... Узалуд су га он и укућани пожуривали и молили, узалуд говорили да дошљак страхује да ће га снијег затрпати, само је одговарао да све има своје вријеме, као што у Библији стоји да има вријеме сјетве и вријеме жетве. Сад је вријеме полагања сијена овцама, а кад то заврши, доћи ће вријеме разговора с гостом који је добро дошао под његов кров и кога ће Божја промисао водити кроз сметове тамо куда крене када заврше разговор. А не мора никуда ићи, код Гостимира је увијек било конака, трпеза свагда пуна за намјерника.

Кад су ушли у кућу, обрисао је руке, руковао се и пажљиво саслушао шта гост жели, стално га прекидајући упадицом да данас има све више људи којима је до беспослица. Дуго је послије у соби тражио тамбуру, још дуже с ње отпиривао невидљиву прашину и затезао жице. Али, када је трзалицом, извадивши је из њедара, дотакао срце затегнутих жица и када се његов глас расуо кухињом, протресајући лонац на шпорету смедеревцу из кога су мирисали још недокувани купус, сланина и суво месо, гост је заборавио све неизговорене грдње смишљане током чекања. Боже, какво богатство! Каква скривена љепота на коју су зинула уста заорава и нестајања! Грозничаво је биљежио ноте и ријечи, а знао је да то не мора чинити, јер су се пјесме гнијездиле у памћење и био је сигуран да отуд неће дуго ишчилити. Док се, окренувши уз помоћ укућана аутомобил на снијегом затрпаном дворишту, спуштао завијаним путем из потпланинског села, ни фијук мећаве није могао да из његових ушију потисне љепоту мелодије чија се раскош највише огледала у једноставности, у сведености на основне тонове, али тако преплетене и усклађене да вам се чини да слушате хор и оркестар истовремено.

Она је причала да је кафана изграђена на чистини с које се отвара поглед на све четири стране свијета, само што он то сада, по овој вијавици, не би могао видјети. На сјеверу, у даљини, простире се равница којој се не назире крај, с јужне стране висока планина подупире небо и за олујног невремена прима у себе громове, а с истока на запад протеже се вијугаво ријечно корито. Он се магистарлним путем спустио с југа и да није нападао оволики снијег продужио би на сјевер, у свој град удаљен тридесетак километара. С истока и запада воде шумски путеви који се састају баш код крчме, па одатле камиони натоварени трупцима букава, храстова и јелика настављају до пилане у његовом граду. У крчми на раскршћу засустваљају се многи излетници. Камионџије су ипак најзахвалнији гости, једу много, не питају за цијену, а и попију, богамима, не плаше се да ће се с возилима стровалити у провалије.

Крчму је до прије двије и по године водио њен муж, док није, изненада, отишао с Холанђанком која је случајно забасала у овај крај у

потрази за неким љековитим травама, рекли јој за њих људи из овог краја који раде у њеној земљи, и остала у кафани три дана (у поткровљу имају собе за изнајмљивање), да се надише свјежег ваздуха. За то вријеме научила је десетак српских ријечи, довољно да њеном мужу обећа удобан живот с њом на сјеверу Европе и срећу какву ни замислити не може. Отада она води кафану, а муж јој је послао само једно писмо: дјеце немају, он ништа не тражи, оставља јој све што су заједно стекли и што је наслиједио од родитеља.

Јутрос је, с првим пахуљама, пјешнице дошла у кафану, знала је да неће бити гостију, али је хтјела да провјери да се вода није заледила у цијевима. Онда је почео снијег да пада као да га неко одозго с облака згрће лопатама. Кући није смјела по тако дубоком непропртинаном цјелцу, мазут се у котловници замрзао па није могла укључити централно гријање, ова гријаличица не може загријати ни ноге кад јој их примакнеш до самих усијаних жица, камоли оволику кафану.

– А зашто сте ишли горе под планину, у Горња Солила, да слушате тог старца Гостимира?

То је било прво питање које му је упутила.

Професор је на музичкој академији, одговорио је. Бави се етномузикологијом, чува старе пјесме од заборавља. Једна студенткиња прве године, родом из старчевог села, испричала му је о Гостимиру и његовом умијећу да са тамбурских жица и из свог грла извуче такво богатство тонова какво се ријетко може чути. Спремио се и одмах похитао у потпланинско село, узалуд су била студенткињина упозорења да би га снијег могао затрпати, зна она добро ћуди планине. Етномузиколог је, рекао је, сличан риболовцу: као што овај други нећи испустити из руку штап чак ни онда када пријети опасност да га риба повуче у брзаке планинске ријеке, тако ни онај први неће устукнути ни пред каквим опасностима ако начује да се негдје може забиљежити дотад непозната мелодија.

Пред сумрак крчмарица је пришла прозору окренутом ка дворишту, а који минут касније придружио јој се и професор. Кроз пахуље, сврнуте сјеверцем у ковитлац, није се видјело даље од друма, тридесетак корака удаљеног од крчме. Тамо гдје је оставио аутомобил уздизала се само заобљена гомила снијега. Два бора у дворишту личила су на два дива загрнута крзнима поларног медвједа.

Одједном се на прилазу крчми, тамо крај самог пута, појави бунда. Свијетлосмеђа, колико се могло разабрати кроз густе ројеве пахуљица и сумрак који је тамним сивилом сипио на сњежну површину. Високо подигнута крагна скривала је главу, а дубок снијег све што је та прилика имала испод паса. Труп се, кривудајући, пробијао према крчми. Прије него што се сасвим приближио, професор је отишао за сто у углу, за којим је сједио откад је стигао, а крчмарица је отворила врата.

– Пиво! – просуо је раскошан баритон по каменом поду прије него што је за собом затворио врата. – Ледено! – додао је стресајући лед са бунде и укрућених панталона.

Лијевом руком шчепао је боцу и, приносећи је устима, десну пружио крчмарици.

– Кнез – промрсио је протресајући јој руку, а глас му је пратило клокотање пива низ грло. – Јебена мећава! – загрмио је спуштајући до пола испражњену боцу на сто за који, улазећи у крчму, умало није запео. – Јебем и њу и онога ко је измислио! – пожурio је да из себе истресе псовку, да би се што прије дочепао пивске боце и салио у уста оно што је у њој остало. – Још једно. Леденије – пружио је крчмарици празну боцу и скљокао се на столицу која је под њим, клизећи часак по поду, болно јаукнула.

Било је очито да не спада у људе које треба наговарати да исприча што би могло бити занимљиво онима у чије друштво долази.

Једноставно је кренуо ципом да пркоси снијегу. Досадило му да се инати с људима, па хоће мало да се ухвати у коштац с природом. И све тако док цип није слетио у жарак, да пасе снијег. Срећом, на стотинак метара од крчме.

– А ти? – обрати се професору. – Пиво или нешто друго?

Професор га није чуо, добовао је прстима по столу у ритму музике коју је запамтио у Горњим Солима.

Крчмарица рече да је он професор музике, исприча гдје је био и шта му се догодило и још рече да до тада ништа није пио. Кнез приђе и спусти му руку на раме. Професор се трже.

– Извините, мало сам одлутао, знате...

– Реци ми, професоре, тако ти солфеђа, о чему размишљаш?

– Овај снијег... и то...

– Мани снијег, професоре! О Кнезу, о Кнезу ти размишљаш. Откуд Кнез да ме снађе у овој сњежној вукојebinи?! То су твоје мисли, професоре.

– Ја вас и не познајем, зашто бих о вама размишљао.

– Из истог смо града, професоре, а нема тога човјека у граду који није чуо за Кнеза и ко Кнежевим именом не мућка уста. Кнез бандит, Кнез силеција, Кнез пљачкаш, Кнез разбијач и батинаш.

У праву је, помисли професор и осјети како му се језа из петних жила, уз бутине и кичму, пење до затиљка. Зар с таквим криминалцем немоћна жена и он да заноће у дивљини?!

Још док је био основац многе дјечаке је отпремао кући с печатима песница утиснутих на њихова лица, прса и слабине. Када би у ходнику или на школском дворишту *превасийтавао* и *челичио* неког *свиле-ног* размаженог татиног сина, како је сам говорио, или премлаћивао

тужибабу, дјечаци су пљескали и викали: То, царе! То, грофе! Нисам вам ја никакав цар, а нећу да будем ни гроф, рекао је једном. Ја сам кнез и то хоћу да будем, лупао се песницом у прса. Тако је добио надимак, сјећа се тога добро, ишли су у исту школу, само он је био три године млађи, а Кнез никада није тукао мање и слабије од себе. Па онда, када су га избацивали из средње школе, новине су о томе писале: Претукао математичара. Хемичарки наред часа напунио ташну натријевим хлоридом и рекао јој да се мало осоли, па да онда учи ђаке шта је то кухињска со. На вратима директорове канцеларије ексером урезао да школом не могу руководити пропали професори. Па онда, кад је опљачкана златара у центру града, чујеш на све стране: Вратио се Кнез из војске. Или, кад је поразбијан намјештај и све што се могло сломити у луксузном ресторану „Белведере”, гдје су ручавали и вечерали само они који су џепове напунили туђом муком и знојем, чујеш како народ шапће: Пустили Кнеза из затвора.

– Јест Кнез и силеџија, и пљачкаш и батинаш! – трже га из размислања. – Јесам, не кријем. Али, питам те, професоре, кога Кнез пљачка и батина? Реци ми кога, тако ти нотног система!

– Никада нисам ни рекао да некога пљачкате и батинате.

– Сви ви у граду тако мислите и тако говорите, професоре. Обарате погледе или се склањате када пролазим крај вас. Кад неко у мноштву гласно прдне, сви заграјите: Прднуо Кнез! Кад неко пијан разбије главом стакло на пиљарници, сви углас: Разбио Кнез. Кад неки хулиган у алеји поломи саднице липа: Поломио Кнез. Јебали вас прдеж, пиљара и липе, као да је Кнезу до њих! Кнез само правду тјера, уважени господине Гудало!

У праву је, потисну начас професор подаље од ушију ријечи које су одзвањале крчмом и уплете се у сопствене мисли. Никада Кнез није опљачкао неку сиротињску кућу, никада од неке старице није отео ташну, никада обио радњу неког ситног занатлије који једва зарађује за хљеб, никада напао и опљачкао радника на бензинској пумпи, увијек је јуришао на богате, нарочито оне који су на лоповски начин стекли иметак. Једном је довео мајсторе да на уџерици неког старца на крају града направе нов кров и још им платио да мало учврсте ту страћару, да измијене прозоре и врата и да је окрече. Други пут је тројици ђака који су из далеких села пјешачили до Школе ученика у привреди купио бицикле. Пред просјаке, трудећи се да то нико не види, спушта крупније новчанице. Писале једном о томе локалне новине и назвале га Робинот Худот зато што узима од богатих и даје сиромашнима, а он кад је чуо за то по цијелом граду покуповао новине и однио их оном старцу на крају града, да их ложи кад му нестане дрва. Шта имају о мени да пишу, рекао је, ено им они што краду и отимају од држа-

ве и радника, нека о њима пишу! Па ипак, закључи професор, није му драго што се с таквим човјеком нашао у сњежној мишоловки.

– Зашто и ти нешто не попијеш, професоре?

– Грло и... некаква слабост, знате...

– Теби је, изгледа, и диригентска палица тешка – насмија се, устаде, скиде бунду са себе и огрну професора. – Скувај му чај – рече крчмарици.

– Нема воде, замрзла.

– Онда му скувај вина.

– Никако! – трже се професор и приви јаче бунду уза се. – Опио бих се од само једног гутљаја.

– Јадни мој професоре, како живот пролази поред тебе и не примјеђујући те на путу којим се крећете, ти у једном, он у другом правцу – рече Кнез и опипа му чело. – Па ти гориш, несрећниче. – Затим се обрати крчмарици: – Чему служи онај камин на средини сале? Ложи ли се у њему?

– Само понекад, ради угођаја.

Кад јој рече да га сада заложу, да се професор не смрзне, а и њима би више годило да су у топлијој просторији, она одговори да нема нацијепаних дрва. Дрва су сложена иза крчме, а сјекира је у котловници. Кнез изиђе и за петнаестак минута врати се с нарамком цјепаница. У слободној руци носио је суве трешчице за потпалу. Убрзо је ватра запукетала у камину, а крчмом се почео ширити пријатан талас топлине. Баш у том тренутку сијалице у лустеру зажмиркаше па се угасише.

– Сад смо и без струје – рече крчмарица. – И без свјетла – уздахну.

– Без свјетла нећемо дуго бити – рече Кнез, наложи крчмарици да му донесе нож, један кромпир, чашу, уље за јело и неку тању крпу, а он оде до џипа, тамо има батерију, рече. Чим се вратио, пружи крчмарици батеријску лампу да му свијетли, напуни двије трећине чаше уљем, изреза из кромпира један колут, проврти га на средини, протури кроз отвор уврнуту крпицу, сачека да се платно натопа уљем и врху оне крпе, изнад кромппира који је плутао, принесе пламен упаљача. Лица им обасја шкиљава свјетлост.

Кад приђоше професору видјеше да он све више дрхти.

– Обузима га ватра – рече Кнез држећи руку на његовом челу. – Сад ћемо ми нашег Солфеђа лијечити онако како су бабе лијечиле његовог дједа.

Од шест столица, саставивши их по три у сваки ред тако да су наслони били окренути ван, намјестише лежај крај камина. Крчмарица из соба у поткровљу до кога се пењало степеништем иза шанка, у пратњи Кнеза с кандилом у руци, заклањајући другом пламен да се не угаси, донесе доста ћебади. Онда јој Кнез рече да нађе какве хартије и да до-

несе још кромпира. Кад му се све то нађе при руци, стави на лежај састављен од столица два ћебета, рече професору да се изује и скине са себе све до кошуље и панталона, па да се опружи. Изреза затим неколико кромпира на танке колутове, обложи њима професорово стопала, па пажљиво на њих навуче чарапе. Потом листове хартије намијењене за замотавање печења које су обично возачи носили да поједу у шуми, док им на камионе товари трупце, натопа уљем и тиме обложи професорове груди. Скопча му кошуљу и умота га у неколико ћебади. Крчмарица и Кнез послѣје тога на по два састављена стола, подаље од камина, намјестише за себе лежајеве од преостале ћебади.

– И ми смо заслужили да се препустимо сну – весело забрунда Кнез.

– Како кад немам чим ни да се умијем?

– Лако ћемо за то – охрабри је Кнез, оде до шанка, нађе неки дубљи послужавник на коме се носи пиће гостима, донесе у њему доста снијега испред крчме и стави на камин.

Пред професоровим очима играо је пламен у камину, играло је кандило, играле су Кнезове ручерде и послужавник пун снијега у њима. С велике висине падали су букови трупци, а дочекивала их је сјекира од кристала. Како који трупцац налети на сјекиру претвори се у цјепанице које у дисциплинованом строју стижу до Кнезове лијеве руке савијене у лакту и слажу се у правилну гомилу. Онда Кнез узима сјекиру од кристала, разбија њоме врата златаре у центру града, дохвата један златни ланац дебљине прста, украшен мноштвом рубина, приноси га крчмарици и ставља на њен витки врат. Тада све тоне у таму из које тренутак касније израњају двије дојке чије брадавице крије розикаста поткошуља и види крчмарицу наднесену над послужавник одакле у прегшт захвата воду и пљуска се по лицу, грудима, врату и испод пазуха. Види и себе (Боже, како је неспретан!) испред крчмарице и види своје руке на њеним дојкама. Онда осјећа ватру на длановима и гура руке у сметове крај пута. Одједном се на свакој крчмарициној дојци створи по једно око. Прво једно па друго шеретски му намигнуше, а онда спустише капке и све прекри тама.

Послије ко зна колико минута, сати или ноћи види те исте дојке, мало спљоштене, окренуте нагоре. Види крчмарицу на једном од оних столова подаље од камина и види над њом Кнеза који, онако велик и мишићав, хоће сав да се завуче међу дојке. Затвара очи, страх га да ће једна брадавица усисати Кнеза, друга крчмарицу и да ће остати сам у завијаној крчми на пустопољини.

Сљедеће чега се професор сјећа јесте бљештавило које се хиљадама ситних иглица усијецало у очи. Осјетио је нечије руке под својим бутинама, а затим како га неко одоздо подиже и како поскакује, као ранац на леђима тркача.

– Може Кнез и међеда однијети до града, па ћу тако и Гудала до болнице – оштро се забодоше у његову свијест грлене ријечи. – Не може мени ништа снијег да га још оволико напада! Стићи ћемо докторима прије него што ми ова сламчица од Солфеђа сагори на плећима.

Схвати да се налази у Кнезовој бунди и на Кнезовим леђима. Осјети да су му руке пребачене преко Кнезових рамена и меком марамом свезане под његовим грлом.

– Није ми до професора, таквих се сваког дана рађа на хиљаде – подрхтавале су Кнезове ријечи и с њима он на његовим леђима.

С муком се окрену и видје крчмарицу у отвореним вратима крчме.

– Ја то због музике, да не пропадну оне пјесме које је забиљежио слушајући старца Гостимира у Горњим Солилима.

Клупко мишића под професором се покрену.

– Воли луди Кнез музику, па то ти је!

Ријечи се расуше по дубоком цјелцу. Или се стровалише у ново професорово бунило, шта ли би с њима?